

УДК 37.013

Мельничук Л. Б., к.пед.н, доцент, Левкулич Т. В., студентка
магістратури (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені
академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне).

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

***Анотація.** У статті досліджено проблему підготовки майбутніх педагогів у контексті формування професійно-педагогічної культури. Охарактеризовано технологію формування професійно-педагогічної культури студентів, структурними компонентами якої є употужнення власного культурного досвіду майбутніх учителів у процесі опанування предметів професійно-педагогічного циклу та педагогічної практики. Обґрунтовано інноваційні методи формування професійно-педагогічної культури.*

***Ключові слова:** професійна культура, майбутні педагоги, інноваційні технології.*

***Аннотация.** В статье исследована проблема подготовки будущих педагогов в контексте формирования профессионально-педагогической культуры. Охарактеризована технология формирования профессионально-педагогической культуры студентов, структурными компонентами которой являются развитие собственного культурного опыта будущих учителей в процессе освоения предметов профессионально-педагогического цикла и педагогической практики. Обоснованы инновационные методы формирования профессионально-педагогической культуры.*

***Ключевые слова:** профессиональная культура, будущие педагоги, инновационные технологии.*

***Annotation.** In the article the problem of future teachers training in the context of professional and pedagogical culture is studied. The technology of professional pedagogical culture of students which consists of such structural component as future teachers' own cultural experience received in the process of studying lessons of professional pedagogical cycle and pedagogical practices is characterized. The innovative methods of forming professional and pedagogical culture of students are learned.*

***Keywords:** professional culture, future teachers, innovative technologies.*

Сучасні демократичні перетворення в державі, процеси інтеграції в європейський освітній простір, зміни принципів, форм та методів роботи у

вищих навчальних закладах України зумовили значне підвищення вимог до рівня та якості професійної підготовки майбутніх учителів, їхньої фахової та соціальної компетентності, загальної й професійної культури.

У науково-педагогічній літературі накопичено значний досвід обґрунтування педагогічних умов формування професійної культури вчителя. Серед найбільш значущих досліджень у цьому напрямку слід відзначити праці Ж. Л. Вітліна, І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоевої, В. В. Радуга, Н. Б. Крилової, В. О. Сластьоніна та ін. Також велика увага вченими була приділена вивченню різних аспектів формування педагогічної культури. Цій проблематиці були присвячені праці О. В. Барабанщикова, О. В. Бондаревської, М. М. Букач, О. Б. Гармаш, Т. В. Іванової, І. Ф. Ісаєва, О. П. Рудницької.

Метою нашої статті є обґрунтування технології формування професійно-педагогічної культури майбутніх педагогів.

Професійно-педагогічна культура – це особливий різновид педагогічної культури суспільства, в якому сконцентровано досвід суспільної практики організації навчання і виховання молодого покоління у закладах освіти. На відміну від педагогічної культури, носієм, джерелом створення і відтворення професійно-педагогічної культури стає особлива професійна група педагогів, що диференціюється за ознакою спеціалізації у виконуваній діяльності в системі суспільного виробництва, закріпленого за цією професією – в освіті. За своїм походженням, ознаками і властивостями професійно-педагогічна культура складається з досвіду спеціально організованого суспільством практики навчання і виховання, що здійснюється за цілями та способами, адаптованими до потреб певного суспільства, його ідеалів, цінностей і реальних можливостей [1, с. 32].

Технологія формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів у процесі професійної підготовки дає змогу реалізувати такі завдання:

1. Надання студентам знань професійної педагогічної діяльності, розвиток умінь для виконання функцій професійної педагогічної діяльності, формування прагнення оволодіти професійними знаннями, вміннями й навичками до самовдосконалення, самоосвіти, самовиховання, умінь й навичок для успішної професійної педагогічної діяльності в школі;

2. Формування потреби у педагогічній діяльності, активної позиції в оволодінні знаннями про педагогічну професію; умінь встановлювати професійно-ділові стосунки з викладачами, колегами, адміністрацією факультету, ВНЗ;

3. Розвиток здатності до адекватної самооцінки, умінь правильно оцінювати складні педагогічні ситуації, знань методик самооцінювальної діяльності [2].

Дослідно-експериментальна робота проводилась у таких *формах*: употужнення власного культурного досвіду майбутніх учителів початкової школи у процесі опанування предметів професійно-педагогічного циклу, педагогічної практики та у процесі позааудиторної роботи, спрямованої на озброєння студентів відповідними знаннями, уміннями, навичками, що сприяють формуванню педагогічної культури.

З метою усвідомлення студентами цілей і завдань діяльності з формування професійно-педагогічної культури у процесі практичної підготовки викладачам ВНЗ було запропоновано внести у зміст *педагогічної практики* певні види роботи, зокрема:

1. Поспостерігати за уроками та позаурочною роботою (особливості діяльності учителя та учнів), зробити висновок про рівень сформованості педагогічного такту учителя-наставника;

2. Ознайомитися з роботою групи продовженого дня, підготовкою вихователя до роботи, поспостерігати за процесом педагогічного спілкування, зробити висновок про особливості педагогічного спілкування, використання вчителем засобів психолого-педагогічного впливу на учнів;

3. Укласти педагогічний словничок на тему «Особистісно-орієнтовані звертання до учнів».

Формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів під час педагогічної практики згідно визначеної концепції формувального експерименту передбачала реалізацію положень особистісно орієнтованого підходу, а також застосування діалогової форми взаємодії, в основі якої – ставлення до дитини як до особистості, формування вміння бачити в кожному з них творчу індивідуальність. У зв'язку з цим ми неодноразово наголошували студентам на реалізації гуманно-особистісного підходу до молодшого школяра, який забезпечується через гуманізацію і демократизацію педагогічної взаємодії, спрямованої на забезпечення позитивного емоційного стану учнів.

Реалізацію цієї педагогічної умови у контексті формування професійно-педагогічної культури майбутні педагоги експериментальної групи здійснювали шляхом використання різних вербальних та невербальних прийомів з метою заохочення учнів до навчання, громадської діяльності, колективної праці, оцінки їхніх успіхів або реакції на невдачі чи порушення дисципліни – тобто «зворотному зв'язку».

Для формування у студентів професійно-педагогічної культури викладачам дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки було запропоновано доповнити матеріал лекційних занять інформаційною складовою з даної проблеми. Також у процесі викладання нормативних і варіативних дисциплін комплексно використовувались прийоми виховної роботи з формування педагогічної культури майбутніх вчителів початкової школи.

Так, у процесі вивчення дисципліни «Українська етнопедагогіка» майбутнім фахівцям були надані такі питання для роздумів:

1. Існує думка про те, що система козацького виховання потребує особливих умов для впровадження її в сучасній школі. Якими якостями володіли педагоги? Якщо ви з цим погоджуєтесь, вкажіть, які саме умови, на вашу думку, для цього потрібні? Якщо ви вважаєте, що козацьку виховну систему можна запровадити в сучасній школі негайно, аргументуйте;

2. Пояснити, для чого вихователю необхідно враховувати специфіку виховного процесу;

3. Зробити аналіз про те, якою мірою на процес вашого виховання впливали об'єктивні і суб'єктивні фактори.

Після аналізу результатів констатувального експерименту ми дійшли висновку, що процес формування професійної культури педагогів початкової ланки освіти буде тим ефективніше, чим більш він буде спрямований на створення у вищому навчальному закладі інноваційного середовища, тобто умов для постійного пошуку, оновлення прийомів і способів професійної діяльності [3, с. 37].

У цьому контексті найрезультативнішими є інтерактивні технології, спрямовані на створення суб'єкт-суб'єктних стосунків між викладачем і студентами, залучення їх до активної комунікативної взаємодії, встановлення атмосфери взаємоповаги, довіри та відповідальності.

З цією метою на практичних заняттях ми використовували «Кейс-метод».

Наприклад, у процесі викладання дисципліни «Теорія і практика роботи класного керівника» студентам пропонувалося розв'язування педагогічних ситуацій. Наведемо приклад однієї з них.

Педагогічна ситуація.

Нещодавно десятикласниця розповідала мені, як на перерві діти почали кидати один в одного паперовими кульками. Продзвенів дзвінок. Учениця стояла біля вікна і, побоюючись знову потрапити під «обстріл», чекала, поки всі розійдуться по класах. Біля її ніг валялися зібгані у кульки сторінки зошитів.

– треба їх прибрати, – сказав черговий учитель;

– а я при чому? – промовила учениця;

– хто кидав, той нехай і прибирає;

– вибачте, – відповів педагог і почав прибрати папір;

– він нахилився, старий, сивий, – розповідала десятикласниця, – а я стояла. Потім, звісно, теж кинулася підбирати. «Облиште, – кажу, я сама». А він: «Нічого, нічого, удвох швидше. Адже вам теж на урок не можна спізнюватись» [4].

1. Дайте оцінку педагогічної доцільності впливу учителя на свідомість учениці.

2. Які особистісні якості продемонстрував вчитель?

Кейс-метод ми використовували для того, щоб допомогти майбутньому вчителю зрозуміти специфіку педагогічних ситуацій (взаємовідносини, види відповідальності, клімат навчання, мотивацію). Це сприяє формуванню вмінь розв'язання проблемних ситуацій, допомагає адаптації студента до майбутньої діяльності, сприяє формуванню професійної культури.

Студенти мали можливість не лише брати участь у обговоренні педагогічних ситуацій, але і самі мали змогу їх змодельовати. Наприклад, використовуючи типологію професійних позицій вчителів, майбутні педагоги описували психологічні портрети вчителів у відповідності до кожного типу та прогнозували ситуації, які можуть виникнути під час навчання у початковій школі.

З метою розвитку у студентів уміння інтегрувати знання, виконувати складні завдання в умовах неповної інформації за допомогою методів теоретичного дослідження на практичних заняттях ми використовували такий прийом, як «Заповнення інформаційного пропуску».

Термін «інформаційний пропуск» охоплює значну кількість різних прийомів, метою яких є відновлення чи пошук відповідної інформації [5].

Наступний інтерактивний прийом, який сприяв формуванню професійної культури майбутніх педагогів – «Асоціативний куш».

Наприклад, у процесі вивчення дисципліни «Педагогічна етика» ми пропонували студентам доповнити схему *«Антиподи абсолютним та вічним цінностям»*.

Професійна культура студентів є складовою загальнолюдської культури. Не можна вести мову про формування її складових, якщо майбутній педагог не обізнаний з елементарними етичними правилами [6].

З цією метою у процесі вивчення дисципліни «Теорія і методика роботи класного керівника» студентів було поділено на 3 групи, кожна з яких отримала завдання – сформулювати етичні правила для учнів, застосовуючи прийом «заповнення інформаційного пропуску».

1 група – правила поведінки у бібліотеці.

2 група – правила поведінки у громадському транспорті.

3 група – коли говорять «ти», а коли «Ви».

Після підготовки таких «взаємозавдань» студенти обмінювалися «шаблонами», і кожна група мала змогу виконати завдання своїх товаришів з іншої групи.

Дані вправи активізують у майбутніх вчителів початкової школи такі мотиви формування особистості педагога: прагнення до самореалізації; потреба до самовираження; намагання досягти успіху; необхідність отримувати насолоду від процесу самовдосконалення; елементи змагання з іншими студентами тощо.

Студентами було зроблено висновок, що формування правил етикету молодших школярів буде неможливим без адекватного педагогічного

керівництва. Тобто, педагоги у процесі формування навичок етикету молодших школярів повинні самі володіти навиками етичної культури. У цьому зв'язку одним з завдань самостійної роботи студентів у процесі вивчення дисципліни «Педагогічна етика» було «Скласти етичний кодекс майбутнього вчителя».

Ці вправи формують уміння студентів розподіляти увагу і підтримувати її стійкість; обирати відповідно до класу й окремих учнів найдоцільніші способи поведінки і звертань; аналізувати вчинки вихованців, визначати мотиви, якими вони керуються, їхню поведінку в різних ситуаціях, створювати досвід емоційних переживань учнів, забезпечувати атмосферу благополуччя у класі; керувати ініціативою у спілкуванні, використовуючи для цього багатий арсенал засобів, які підвищують ефективність взаємодії.

Таким чином, професійна підготовка майбутнього вчителя вимагає зміни характеру організації всього навчально-виховного процесу, широкого використання інтерактивних технологій, ефективних методів підготовки педагогів до формування їх професійно-педагогічної культури.

1. Буряк В. К. Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект / В. К. Буряк. – К. : Деміург, 2005. – 232 с. **2.** Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В. М. Гриньова. – Харків, 1998. – 300 с. **3.** Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с. **4.** Мельничук Л. Б. Інтерактивні технології виховання молодших школярів / Л. Б. Мельничук, З. М. Майорова // Київський науково-педагогічний вісник. – 2014. – № 2 (02). – С. 44–50. **5.** Грицюк, О. І. Інтерактивні технології навчання молодших школярів / О. І. Грицюк // Почат. навчання та виховання. – 2012. – № 8. – С. 2–17. **6.** Інформаційні технології і засоби навчання [Текст] : зб. наук. пр. / за ред. Ю. В. Бикова. – К. : Атіка, 2005. – 272 с.

Рецензент: д.психол.н., професор Ставицький О. О.